

PROPITIVANJE RECEPCIJE SKLADBI JOSIPA KAPLANA

DIANA GRGURIĆ

Filozofski fakultet u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
51000 RIJEKA

MIRNA MARIĆ

Učiteljski fakultet u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
51000 RIJEKA

UDK/UDC: 78.073 Kaplan

Pregledni članak/Review Paper
Primljeno/Received: 19. 9. 2011.
Prihvaćeno/Accepted: 28. 9. 2012.

Nacrtak

U ovome se radu propituje skladateljski profil Josipa Kaplana kroz recepciju vokalne i instrumentalne glazbe s osobitim zanimanjem za potonju. Uvidom u skladateljevu ostavštinu utvrđeno je da je Kaplanov instrumentalni korpus u nerazmjeru s recepcijom njegova stvaralaštva, barem u onoj mjeri u kojoj taj korpus po svom opsegu i dijapazonu govori u prilog autorove instrumentalne orijentacije. Ispitivanje nerazmjera postavilo je za uvjet rekonstruiranje skladateljeva djelovanja, okolnosti, predodžbi i (pred)uvjerenja, na čijim se tragovima sigurno dolazi do otkrivanja formativnih silnica koje su instrumentalni dio

Kaplanova glazbenog opusa učinile recepcijski manje vidljivijim od vokalnoga. Rad se temelji na iščitavanju građe koja se nalazi u autorovoj ostavštini, od okupljenih tekstualnih priloga, preko privatne korespondencije, notnih autografa i dnevnika pa do novinskih zapisa o autorovu djelovanju. Cilj se rada usmjerava na reinterpretaciju Kaplanova skladateljskog profila, odnosno na reafirmaciju njegovih instrumentalnih djela.

Ključne riječi: Josip Kaplan, skladateljski profil, recepcija, dekonstrukcija, instrumentalna glazba, vokalna glazba

Glazbena ostavština Josipa Kaplana uredno je arhivirana i kao takva obilježena pedantnošću i akribičnošću njezina tvorca.¹ Njezin bogati sadržaj zorno predočava autorovu iznimnu predanost skladateljskome radu. Ta se ostavština danas nalazi u Lovranu u kući skladateljeva sina Darka Kaplana, također glazbenika koji s obitelji živi i radi u Ljubljani. Građa je razvrstana u četiri skupine:

1. Autografi djela i skice
2. Tiskana izdanja djela
3. Notni prijepisi
4. Ostala građa: pisma, dnevnici, bilješke, predavanja, dokumentacija o izvedbama djela; arhiva novinskih priloga: izvedbe djela, kritike, osvrti, intervjui, plakati, nagrade, plakete, diplome te osobna dokumentacija.

U ostavštini razvrstanoj prema glazbenim područjima,² razvidno je da Kaplanov skladateljski opus obuhvaća široki spektar glazbenih vrsta. Instrumentalno područje tako sadrži 16 skladbi za orkestar, 25 komornih skladbi, 9 skladbi za solo instrument, 8 skladbi za harmonikaške sastave, 17 skladbi za tamburaški orkestar, ciklus za tamburaški orkestar *Pjesma i ples 1 — 15*; vokalno-instrumentalno područje 9 skladbi za jedan ili dva glasa uz pratnju jednog instrumenta, 18 skladbi za glas i zbor uz instrumentalnu pratnju, 11 skladbi za zbor uz pratnju klavira ili orgulja; vokalnog području pripalo je: 154 skladbe za mješoviti zbor, 35 skladbi za ženski zbor, 75 skladbi za muški zbor, 25 skladbi za klape, 25 skladbi za dječji zbor; prilozi glazbeno-scenskog područja su glazbeni igrokaz u 3 čina *Pepeljuga* (1951.) na tekst Vladimira Nazora, alegorijska slika u 3 čina i 4 slike *Labudovo pero* (1953.) na tekst Frane Barića, dječja opera u 3 čina *Gljivarska Zemlja* (1959.) na tekst Ferde Bačića. Sveukupan broj skladbi koje se nalaze u ostavštini broji 430 jedinica, što je puno manje u odnosu na jedinični zbroj naslova skladbi koji se navodi u evidenciji samoga skladatelja te iznosi 630

¹ Josip Kaplan rođen je u Krškou u Sloveniji, 23. listopada 1910. godine. Diplomirao je fagot na Muzičkoj akademiji u Zagrebu 1936. godine. 1969. godine diplomira na odjelu za kompoziciju na Akademiji za glasbo u Ljubljani. Glazbenu karijeru je započeo 1936. godine kao glazbeni pedagog i zborovođa u Bosni i Hercegovini. Od 1949. godine djeluje u Puli kao predavač i zborovođa na Učiteljskoj školi i Muzičkoj školi Ivan Matetić Ronjgov. U Rijeku dolazi 1959. godine i zapošljava se u Učiteljskoj školi, kasnije Pedagoškoj gimnaziji i Muzičkoj školi Ivan Matetić Ronjgov. U Rijeci radi do umirovljenja. Umire u Lovranu 25. ožujka 1996. godine.

² Klasifikacija je izvršena prema izvodačkom sastavu: I. Skladbe za jedan instrument, II. Skladbe za 2 do 6 instrumenata, III. Skladbe za orkestar, IV. Skladbe za harmonikaške sastave, V. Skladbe za tamburaške sastave, VI. Solo popijevke, VII. Skladbe za zbor, VIII. Vokalno-instrumentalne skladbe, IX. Glazbeno-scenska djela. U posljednjoj skupini X. izdvojene su Kaplanove obradbe tuđih skladbi. (Mirna MARIĆ, Diana GRGURIĆ: Popis instrumentalnih skladbi Josipa Kaplana iz autorove ostavštine, u: Diana GRGURIĆ — Mirna MARIĆ (ur.): *Josip Kaplan zbornik radova*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov« Viškovo, Ronjgi 2012, 207-227.) Popis je sačinjen između proljeća 2009. i ljeta 2010. godine kao dio redovite djelatnosti Katedre za istraživanje glazbene baštine Rijeke i okolice, koja djeluje pri Ustanovi Ivan Matetić Ronjgov u Viškovu. Nositeljice programa i voditeljice rada Katedre su autorice ovoga članka.

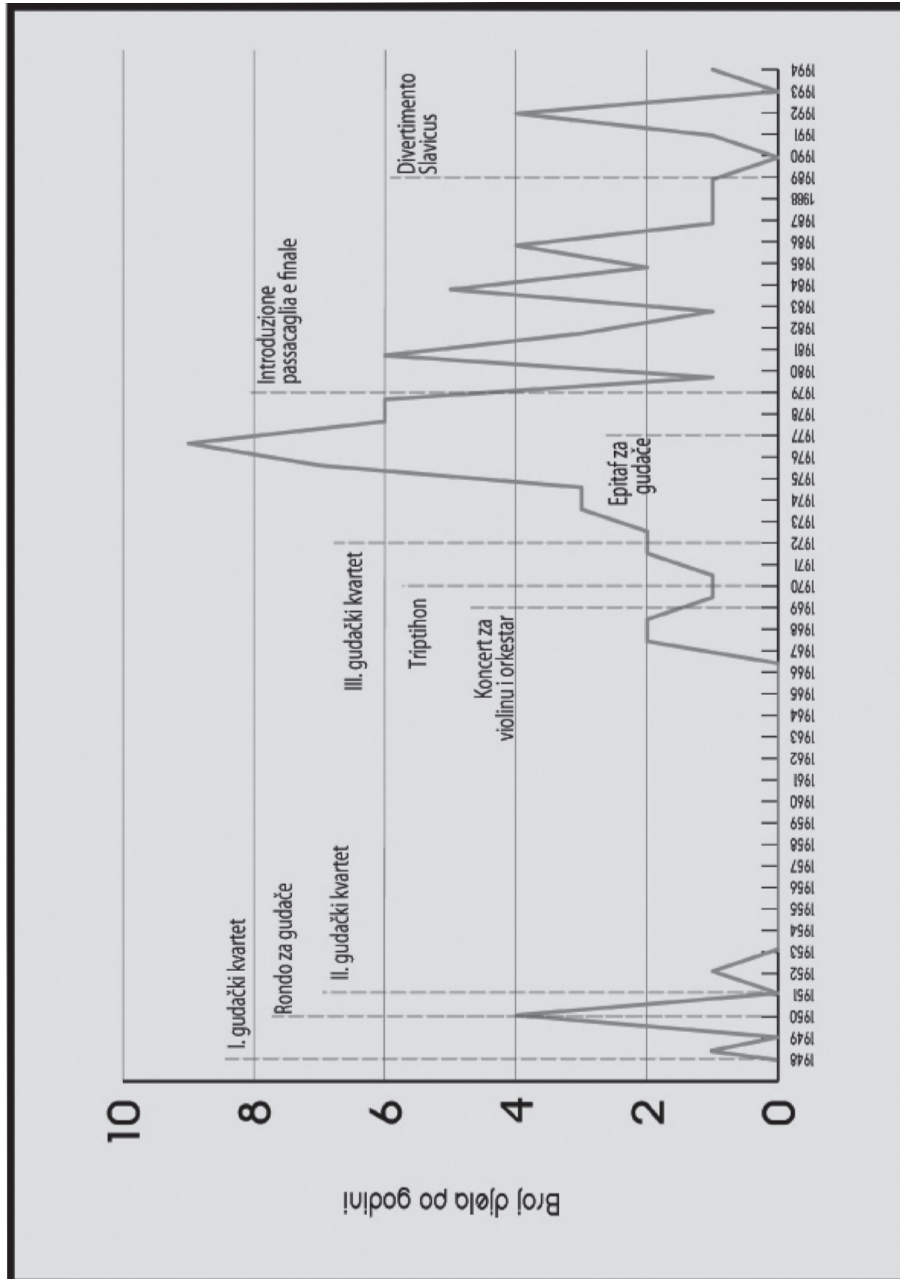
skladbi. Taj je nesklad, međutim, lako objašnjiv praksom ručnog ispisivanja notnih zapisa zbog koje je Kaplan, kao i drugi skladatelji toga vremena, prilikom izvođenja svojih djela morao odašiljati jedine, odnosno rukom pisane notne zapise, dio kojih je zacijelo ostao u privatnim zbirkama onih za koje su pisana, ili su zagubljene. Upravo je u takvim okolnostima izgubljena partitura *II. gudačkog kvarteta*, kao i vjerojatno veći broj skladbi koji čini razliku između spomenutih dvaju popisa.³

Nema sumnje da se već na temelju prvih uvida može zaključiti da je Kaplanov glazbeni opus relevantan kako u smislu kvantitete tako i kvalitete, pri čemu se kvalitativni aspekt odnosi na širinu spektra skladateljski zahvaćenih glazbenih područja u rasponu od složenijih glazbeno-scenskih formi preko orkestralnih i komornih do jednostavnih klapskih i dječjih kompozicija.

Analizirajući godine nastanka orkestralnih i komornih skladbi (sl. 1) može se konstatirati da je prva skladba nastala 1948. godine (*Prvi gudački kvartet*), a posljednja 1994. (*Pjesme bez riječi — ciklus za klavir*). Od 1953. do 1966. ne nastaje nijedna instrumentalna skladba, a od 1966. do 1989. u prosjeku nastaje po jedna instrumentalna skladba, što je pokazatelj Kaplanove produktivnosti u instrumentalnoj sferi u tom periodu. Od 1989. pa do skladateljeve smrti 1996. vidljiv je međutim pad produktivnosti na tom području, no istodobno i očigledan skladateljski zamah prema vokalnim skladbama. Takav je zaokret objašnjiv ratnim okolnostima u Hrvatskoj, koje su ujedno označile i kraj Kaplanova instrumentalnog skladateljskog rada. Tegobne hrvatske prilike devedesetih koincidirale su s visokom životnom dobi ovoga skladatelja, što je zacijelo omelo njegovu usredotočenost na kompleksne zahtjeve ispisivanja partitura instrumentalne glazbe. S druge strane, vokalna je glazba u okolnostima nacionalne ugroženosti predstavljala primjeren način odazivanja u tome vremenu razumljivo potenciranom izazovu domoljubnih tema. Tako je zapravo vokalna atmosfera pogodovala potpunom zaokretu prema zborskim domoljubnim pjesama, višeglasnim obradbama aktualnih popularnoglazbenih pjesama, te crkvenim pjesmama.⁴ Iz popisa, koji je vrlo pedantno vodio sam autor, dade se zaključiti da je od 1990. do zaključno 1994. nastalo ukupno oko 120 vokalnih minijatura i ciklusa pretežito za mješovite zborove, ali i druge vokalne sastave, ženski, dječji i muški zbor, te klape. Razvrstavajući ih prema sadržaju teksta crkvenih je 20 pjesama, što autorskih što obradba. Jednaki broj je i domoljubnih pjesama, autorskih ili obradba. U pogledu točnosti broja pjesama autorice se ograđuju iz razloga što neke skladbe imaju više varijanti, a autor ih u svom popisu tretira pojedinačno.

³ Začudna činjenica vezana uz recepciju glazbe i glazbotvorstvo uopće upozorava na istraživačku fascinaciju onim što nedostaje, ili je nestalo, ili se ugasilo. U svojoj knjizi *Musicking* Christopher Small čitavo jedno poglavlje naslovljeno *Sazivanje umrlog skladatelja* (*Summoning the Dead Composer*) posvećuje upravo takvim temama koje posredno aktualizira i ova studija o Josipu Kaplanu.

⁴ Iz ove faze izdajamo kao primjere sljedeće naslove pjesama koje je Kaplan obradio: *Hrvatskim gardistima* za mješoviti zbor i tamburaški orkestar (1992.), *Croatia* za ženski zbor i harmonikaški orkestar (1993.), od crkvenih pjesama *Marijo majko našeg Trsata* za dječji zbor i orgulje (1993.).

Sl. 1: Grafikon kronologije nastanka instrumentalnih djela Josipa Kaplana 1948.-1994.

Iščitavanjem kronološkog slijeda nastanka instrumentalnih djela kroz prizmu Kaplanova relativno kasnog školovanja (nakon studija fagota u Zagrebu 1936. godine, 1965. slijedi studij kompozicije na Akademiji za glasbo u Ljubljani) otvaraju se daljnji uvidi u skladateljski profil ovoga autora. Posebnu se važnost može pridati studiju kompozicije u Ljubljani, budući da ta činjenica upozorava kako na stvaralačku motivaciju, tako i na Kaplanovu ambicioznost u pogledu školovanja, što je gotovo začudno s obzirom na činjenicu da je on tome studiju pristupio već kao relativno formiran skladatelj iza kojega su postojala djela poput *Prvog gudačkog kvarteta* (1948.), *Ronda* za gudački orkestar (1950.) ili pak instrumentacije za orkestar glazbeno-scenskoga djela *Šegrt Hlapić* (1954.).⁵ Ljubljanski studijski pothvat pokazao se uistinu djelotvornim u periodu koji je ubrzo uslijedio. Početak toga perioda obilježavaju dva momenta: diplomiranje u Ljubljani, u klasi skladatelja Blaža Arniča i nastanak partiture *Koncert za violinu i orkestar* 1969. Instrumentalne preokupacije pratit će Kaplanu punih dvadeset godina, odnosno sve do 1989. godine, kada nastaje i posljednje veliko instrumentalno djelo *Divertimento Slavicus* za simfonijski orkestar. U tom je dvadesetogodišnjem periodu, omeđenu velikim instrumentalnim djelima, nastalo tridesetak djela za orkestar i komorne sastave, čemu treba pribrojiti i djela za harmonikaške i tamburaške orkestre. Taj dvadesetogodišnji period (1969.-1989.) predstavlja vrijeme plodnoga stvaranja posebno usmjerena na instrumentalno područje, ali i vrijeme živih suradničkih relacija koje Kaplan ostvaruje s hrvatskim skladateljima poput Krste Odaka, Rudolfa Matza, Slavka Zlatića i Huberta Pettana. Svi oni uživaju Kaplanov puni respekt, što se može iščitati iz brojnih pisama koja svjedoče o prijateljskoj i stručnoj komunikaciji koja se među njima odvijala (i) tim putem. Zanimljivo je pritom upozoriti i na Kaplanovo uvažavanje Stjepana Šuleka, o čemu svjedoči pozamašan broj stranica harmonijskih analiza koje je ispisao proučavajući Šulekove partiture.⁶ No, unutar kruga stručnih veza svakako se izdvaja figura Ivana Matetića Ronjgova koja je za Kaplanovu skladateljsku profilaciju bila najpoticajnija i to ponajviše glede njegove orijentacije prema folkloru. Iz njegova pisma upućena upravi Harmonikaških orkestara i solista Pule zanimljivo je izdvojiti sljedeći citat, iz kojega je razvidan Kaplanov odnos prema istarskom folkloru koji se razvio na

⁵ Na ovome mjestu valja spomenuti da je Kaplan svoje skladateljske prvence slao Krsti Odaku na recenziju, što kao postupak potvrđuje njegovu potrebu za sustavnijim obrazovanjem i svladavanjem potrebnih skladateljskih vještina i znanja. Iz pisma Krste Odaka od 28. siječnja 1945. vidljivo je da je Odak dobio Kaplanovu partituru obrađene pjesme *Ej, san zaspala dilber Ajka*, te ga savjetuje u pogledu nekih skladateljskih rješenja (sl. 2).

⁶ Teoretičarka Mirjana Sirišćević na temelju uvida u kompozicijske postupke u djelu *Introduzione, Passacaglia e Finale* spominje pretpostavljene Kaplanove uzore. Tako ona primjećuje da Stjepana Šuleka i Kaplanu veže koncept reinterpetiranja klasičnih oblika. Dok je model folklornog izražavanja, prema autorici, moguće »sučeliti s odgovarajućim koncepcijama i postupcima« skladatelja Natka Devčića. (Mirjana SIRIŠĆEVIĆ: *Introduzione, Passacaglia e Finale*, u: Diana GRGURIĆ — Mirna MARIĆ (ur.): *Josip Kaplan : Zbornik radova*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov«, Ronjgi 2012, 118-119.

Zagreb, 28. I. 1945

Dragi Kaplan!

Primio sam i pogledao Vašu obradbu pjesme „Ej, san znoj“, pa Vas moram upozoriti, da postavite malo orkestra nema Cosmo ali ipak ima glasovir. Govor je o specijalnom malom orkestru koji stoji „Kuzini“ na raspolaganje. Pjesma sama je postavljena od: 1 fl., 1 ob., 1 cl., 1 fg., 1 tromba, glasovir i udaraljke. te gudački orkestar.

Imate ova stvarca mi se sviđa i u glavnom je dobro instrumentirana. Kad bi to bilo pod mojom kontrolom, bilo bi pravilnije i bolje ekvilibrirano. Što se tiče vokalne strane, budući da je ova melodija sentimentalna, bolje je da ona bude povišenom polo-pjesničkom, tim više, što predstavlja mnogo melizmatičke. U zboru može također biti efektan, jer se tekst odnosi na tugu osobu — za razliku od subjektivne pjesme u kojoj solista izražuje vlastite osjećaje. Ali za zbor je uvijek komplikacija gdje dolazi bogata ornamentika. Čak se nautudina i preciznost je u pogledu.

Meni je drago da ipak radite i vjerujem da je šteta što ste jednom milim slučajem Vas študij prekinuti. Pa ste mladi, pa ćete još nadoknaditi što ste u pogledu tehnike propustili.

„Cecilija“ je izšla u novoj opremi i vrlo je interesna stvar. Saradnju imaju ozbiljni muzičari, a međuje list G. Vidaković također odličan muzičar.

Ali Vašu obradbu instrumentirane za gosnju postavu, bit će mi drago da ju pogledam, kao što i Vaše druge radove kao kvartet i t. d. Za sada Vas srdačno pozdravljam
Vaš
Krstel Odak

Sl. 2: Pismo Krste Odaka od 2. siječnja 1945. godine

Matetićevev poticaj: »Stihovi Mate Balote pružaju velike mogućnosti za inspiraciju, a melos ovoga kraja jedini je mogući ispravni pristup sintezi. Nije međutim, to jedini poticaj za stvaranje ovoga djela. Moj dosadašnji boravak u Istri, iskustvo i dugogodišnje poznanstvo sa Ronjgovim, i divni ljudi ovog dijela naše zemlje imali su presudan utjecaj na moj stvaralački rad koji se pretežno bazira na istarskom melosu. U današnje naše vrijeme potrebno je boriti se za afirmaciju našega postojanja svim sredstvima, a originalnost istarskog melosa pruža neograničene mogućnosti da tom cilju daje svoj doprinos. Svijetli lik Ivana Matetića Ronjgova nalazi u novijoj muzičkoj povijesti sve određenije mjesto dok njegovi sljedbenici čvrsto i sigurno ostvaruju njegov san — istarski melos koristite u svom muzičkom stvaralaštvu i prezentirajte ga kao originalan izraz našeg naroda svjetskoj, muzičkoj javnosti.«⁷

U vremenu duboka poniranja u složene svjetove instrumentalne glazbe, razvidno je i Kaplanovo nastojanje da svoj skladateljski rad okruni izvođenjem svojih djela. Međutim, plasman djela pokazao se nerijetko teško ostvariv, ponajviše zbog Kaplanove socijalne introvertnosti i manjka one vrste socijalnih relacija koje autoru uvelike pomažu u priskrbljivanju pažnje javnosti.⁸ Kao izrazito samozatajna osoba decentnog nastupa, on nije mogao privući veću pozornost na sebe kao autor, naročito ne kao skladatelj instrumentalne orijentacije. Stoga se u traženju putova za plasman svojih djela oslanjao na vlastite snage i intuiciju.⁹ Moglo bi se reći da ga je upravo ta intuicija uvela u suradnju s američkom izdavačkom kućom »The Horn Realm« iz New Jerseya, koja je ostvarena 1970. godine i to za tiskanje *Serenade in modo istriano* i *Divertimenta* (sl. 3). Iz dokumentacije i prepiske između Kaplana i predsjednika kuće D. W. Berryja razabire se da je ta izdavačka kuća bila specijalizirana za promicanje glazbene literature za rog. Bio je to jedan od rjedih uspješnih Kaplanovih plasmana vlastitih skladbi u javni prostor, a uspješno realizirana suradnja s izdavačkom kućom »The Horn Realm« svjedoči o tome da uzrok njegove izvođačke nezastupljenosti nikako ne treba povezivati s manjkom kvalitativnih dosega djela.

Potvrdu opisane situacije možemo naći i u dokumentaciji o isplatama uz Kaplanova autorska prava u glazbenoj arhivi III. programa Radio Zagreba: od 94 glazbena naslova potpisana autorovim imenom, tu se vodi svega 14 njegovih

⁷ Iz pisma koje se nalazi u ostavštini koje potpisuje Kaplan u rujnu 1972.

⁸ Kaplanovim je djelima, moglo bi se reći, podjednako manjkalo *videnosti* kao i slušanosti, a na povezanost ovih dvaju osjetljivih momenata u recepciji glazbe upozorava i Richard Leppert u knjizi *The Sight of Sound*.

⁹ Neke pojedinosti o tome saznajemo iz Kaplanove korespondencije. Tako iz pisma Mladena Pozajica kojemu je Kaplan poslao svoje skladbe u nadi da će ih on izvesti saznajemo: »Nažalost nisam imao mogućnosti, da u svom djelovanju posvetim zasluženu pažnju Vašem instrumentalnom opusu, i molim Vas da mi to ne uzmete za zlo. Svima nama se to događa u životu, pa sam i ja negdje drugdje platio taj danak u obliku zapostavljanja i nepriznavanja. Nakraju života ostaje nam samo ipak jedna satisfakcija — Verdiev superiorni smijeh, uz besmrtni tekst: Tutto in mondo e burla...« Sarajevo 19. 10. 1970. Pismo se nalazi u ostavštini.

THE HORN REALM

BOX 542
FAR HILLS
NEW JERSEY 07931

I, the undersigned, composer of the following work(s):

1. SERENATA - IN MODO ISTRIANO
2. DIVERTIMENTO

hereby authorize THE HORN REALM to duplicate and distribute (it, then) as occasion arises, for a fee, payable to me, of 15% of the selling price of the music; or, in the case of rental material, 40% of the rental fee.

It is understood that the copyright in the above work(s) remains with me.

Composer's Name KAPLAN JOSIP

Composer's Signature *J. Kaplan*

Address LOVRAN, V.C.EMINA 7

Date 7. III. 1970.

To be completed in duplicate. Original to THE HORN REALM, copy for composer.

Sl. 3: Preslika ugovora s izdavačkom kućom The Horn Realm
o izdavanju Kaplanovih djela

instrumentalnih skladbi.¹⁰ Ostali se naslovi odnose na zbarske i klapske skladbe. Nema sumnje da su se instrumentalna djela sporadično pojavljivala u javnom prostoru, pa i unatoč tome što su osamdesetih godina izvedbe bile nešto češće s obzirom na repertoare poglavito riječkih glazbenika koji su slijedili koncepciju promoviranja zavičajne glazbe. Tako su se i neka Kaplanova instrumentalna djela posvećena sjeverno-primorskom glazbenom izričaju našla u tome krugu.¹¹

Sve su ove okolnosti ostavile traga na polju recepcije Kaplanovih instrumentalnih djela. Podjednako temu instrumentalnog skladateljstva izostavljaju inače brojni novinski tekstovi o Kaplanovu vokalnome stvaralaštvu. Iz novinskoga napisa izdvajamo dio uvodnoga teksta napisana u povodu Kaplanova 75. rođendana, iz kojeg se razabire raspored naglasaka koji je oblikovao predodžbe o Josipu Kaplanu kao o vokalnome skladatelju: »Razgovor s Josipom Kaplanom, jednim od najplodnijih jugoslavenskih stvaralaca na polju zbarske glazbe koji je u svom velikom muzičkom opusu (iako nije ni Istranin ni Primorac), znatan broj skladbi gradio na istarskoj ljestvici. Ove godine Josip Kaplan slavi 75 godina života i 50 godina umjetničkog rada. Tokom pola stoljeća napisao je više od 250 djela, [...]. Velikom radnom i umjetničkom jubileju izuzetnog jugoslavenskog glazbenog stvaraoča i muzičkog pedagoga posvećen je i ovogodišnji 'Kanat' u Poreču.«¹²

Već i letimičan pogled na tiskane tekstove kao povijesnu građu koju su ispostavili tumači glazbene kulture Kaplanova vremena daje naslutiti da se Josip Kaplan javnosti obraćao ponajviše s dva glazbena lica u skladu sa svojim djelatnostima pedagoga i zborovođe.¹³ Tek je kasnije, s Kaplanovim skladateljskim

¹⁰ *Rondo za komorni orkestar, Plesni intermezzo za tamburaški orkestar, Stari zapis za tamburaški orkestar, Jarko sunce odskočilo za tamburaški orkestar, Koncert za violinu i orkestar, Divertimento za komorni orkestar, Serenada za puhački kvintet, III. gudački kvartet, Pjesma i ples za gudački orkestar, Proljetne radosti za orkestar, Dječji prizori 8. i 5. za klavir, Matić poljana za glasovir, Istarska impresija, gitara, Sonatina za harmoniku.* Popis instrumentalnih djela Josipa Kaplana, dobivena od III. programa Radio Zagreba, sadrži naslove skladbi audio izvedbi iz njihova fundusa.

¹¹ Naročito se to može reći za klavirski trio u sastavu Nina Kovačić, Aleks Pavletić i Boris Kovačić, glazbenicima kojima je Kaplan i pojedinačno posvećivao skladbe.

¹² Iz istog teksta koji ima formu intervjua zanimljivo je upozoriti na pitanja novinarku koja su isključivo vezana za vokalnu glazbu. U istom intervjuu pitanje o istarskom folkloru Kaplan koristi kako bi govorio o svojim instrumentalnim djelima, očigledno i sam svjestan nedostatka interesa za njegov instrumentalni rad. Kaplanov odgovor, međutim, nije novinarku ponukao na otvaranje teme o instrumentalnoj glazbi. Autorica članka je Svjetlana Hribar. *Novi list*, (31. 5. 1986.), izrezak, pohranjen u ostavštini.

¹³ Djelovao je kao zborovođa u Krškom, Jajcu, Banjoj Luci, Novoj Gradiški. U svim je mjestima, izuzevši Krško, bio i profesor glazbe u srednjim školama. Od 1949. djelovao je u Puli kao predavač na Učiteljskoj školi, Muzičkoj školi Ivana Matetića Ronjgova te kao zborovođa (*Matko Brajša Rašan iz Pule, Bratstvo-Jedinstvo* iz Vodnjana). U Rijeci je od 1959. bio profesor Učiteljske škole, Pedagoške gimnazije te Muzičke škole Ivana Matetića Ronjgova. Predavao je i na riječkoj Pedagoškoj akademiji te područnom odjelu Muzičke akademije u Zagrebu. Također, bio je zborovođa društva *Jedinstvo*. Prve skladateljske nagrade Kaplan je osvojio upravo skladbama za zbor, npr. *Bosanskom rapsodijom, Na Korđunu, Posijmo sjeme*, dječjim zborom *Žuna*. Njegovi su zborovi osvajali nagrade »Ivan Matetić Ronjgov« (*Diptih s kamika, Znan te Istrijo, Mat naša, Prolići*), te nagrade »Naš kanat je lip« u Poreču (*Brazda, Naš kanat je lip*). I drugi su vokalni radovi nagrađivani. Tako na Festivalu klapa u Omišu dobiva Drugu nagradu stručnog žirija 14. festivala, na Festivalu tamburaške glazbe u Osijeku dobiva Srebrnu plaketu Tambura Paje Kolarića i dr.

sazrijevanjem, uslijedilo sporadično predstavljanje njegova instrumentalnog rada, no i tada se puno više govorilo o vokalnim negoli o njegovim instrumentalnim skladbama. Čak i u onom manjem dijelu napisa gdje je instrumentalna glazba u fokusu, stavlja se naglasak na istarski folklor kao na osobito invencijsko ishodište.¹⁴ Ni u jednom ni u drugom slučaju ovi tekstovi ne otkrivaju puno o Kaplanovim instrumentalnim djelima, što iznova vodi do potvrđivanja teze o nedovoljnoj eksponiranosti Kaplanovih instrumentalnih djela u javnome prostoru, o čemu pak neki autori spomenutih tekstova čak i eksplicitno govore.¹⁵

Diseminacija se Kaplanova skladateljstva vršila i putem prakse skladanja po narudžbi. Ta je praksa poticala razvijanje glazbeno-društvene mreže unutar koje se ime Josipa Kaplana povezivalo sa zbornskom glazbom. Neizravno to potvrđuju sadržaji mnogobrojnih pisama koja se nalaze u skladateljevoj ostavštini, a u kojima zborovođe i pjevači izražavaju zahvale za napisane skladbe, traže nove, preporučaju druge i sl.¹⁶ Upravo je ključ skladanja po narudžbi otvarao Kaplanu mogućnosti za upoznavanja mnogih zborova iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine te Slovenije. Osim zbornskih skladbi po narudžbi su nastajale i mnoge druge, među njima one za tamburaške i harmonikaške sastave te razne skladbe za manje sastave, mahom posvećene glazbenicima koji su bili ujedno i njihovi promotori. Tako je osim diseminacijskih učinaka ova praksa dodatno rješavala i problem izvedbe djela, pri čemu je i na tom planu bolju poziciju imala vokalna glazba, naročito zbornska, koja uglavnom okuplja izvođače amatere. Pritom valja imati na umu i karakterističnosti samog zbornskog žanra: njegovu društvenu mobilnost, ideološku fluidnost, medijsku difuznost i komunikacijsku prijemčivost — odlike koje nesumnjivo pridonose popularnosti vokalne tj. zbornske glazbe.

Stavljanjem naglaska na instrumentalnu glazbu težimo korigirati recepcijske predodžbe utemeljene na dosadašnjem manjku informacija, a nipošto time umanjiti važnost vokalne glazbe u Kaplanovu opusu. Stoga treba naglasiti da se i vokalni glazbeni izričaj razotkriva kao ravnopravna strana u Kaplanovu doživljavanju

¹⁴ Iz sljedećeg priloga vidljivo je da se Kaplanova instrumentalna djela nisu često izvodila. Autor je Nikša Njirić, a povod su izvedbe djela na Jugoslavenskoj muzičkoj tribini u Opatiji. »Istarske impresije Josipa Kaplana (za gudački kvartet) pokazale su kako ovaj rjeđe izvođeni autor umije diskretno utkati istarski melos u strukturu koja nadilazi površnu folklornu dekorativnost.« Tekst preuzet iz *Biltena Jugoslavenske muzičke tribine* od 19. ožujka 1974.

¹⁵ Izdajamo citat iz teksta programske knjižice koji je potpisala Jagoda Martinčević-Lipovčan, napisan povodom koncerta Dana hrvatske glazbe u Hrvatskom glazbenom zavodu, održanog 14. 02. 1980. »Svečar kojemu su Dani obilježili godišnjicu bio je Josip Kaplan, danas 70. godišnji skladatelj brojnih vrijednih djela, osobito za zborove, čiji opus još uvijek odveć slabo poznajemo, a koji nedvojbeno zaslužuje veći publicitet i češće izvođenje no što je to do sada bio slučaj.«

¹⁶ Navodimo svega nekoliko primjera. Godine 1990. Skupština općine Sisak dodjeljuje Kaplanu medalju Siska kao znak priznanja za dostignuća u glazbenoj kulturi grada Siska. Iz pisma datiranog 21. studenog 1990. Vladimir Babuš, dirigent Katedralnog mješovitog zbora iz Zagreba, zahvaljuje Kaplanu na poslanim skladbama te se i nadalje preporuča za suradnju. O uspješnoj i dugogodišnjoj suradnji Kaplana s varaždinskim zborovima govori članak »Uz 80. godišnjicu života prof. Josipa Kaplana« autora V. Nazansky objavljen u *Varaždinskim vijestima*, (31. svibnja 1990.), izrezak iz novina pohranjen u ostavštini.

Zagreb, 14. X 1981.

Postovani profesore,

prošlog tjedna, od piete do nedjelje,
bio sam u Rijeci, ali budući da ste
i Vi "pobjegli", mislim se mogli sastati.
Želio bih Vas obavijestiti o rezultatima

ponude Vašeg Concertina Zagrebačkim
solistima. Nikić je partituru pregledao
i ocijenio Vaše djelo serioznom i kvali-
tativnom, pa bi tjednom pripremom
kasnije mogli uvesti u rad, ali to
sade imaju bit drugih obaveza. Ja
da imati na umu da Nikića povremeno
potsjedaju na to. Sade se Vaša parti-

glazbe te da je iz njega izrasla autorova osebujna vokalna poetika. Taj su aspekt njegova skladateljstva svakako podupirale i praktične okolnosti poput Kaplanove povezanosti sa zbornim pjevačima s kojima je radio dugi niz godina kao zborovođa. Sinergija jednoga i drugoga urodila je visokom kvalitetom njegovih vokalnih radova. Taj korpus najvećim dijelom čine zborovi, zatim solo popijevke te pjesme za glas uz tamburaški ili komorni orkestar, a u svim je tim djelima Kaplan pokazao kreativnost glazbenih misli, rafiniran osjećaj za ljudski glas i višeglasje.

Dekonstrukcija recepcije skladateljskog profila Josipa Kaplana svakako ne bi bila potpuna bez iščitavanja izrečenih ocjena o njegovu radu. Razvidno je iz pisanih tragova da je Kaplanova vokalna glazba bila zapaženija od instrumentalne u stručnim krugovima, pa se to reflektiralo i na broj dobivenih nagrada u vokalnom stvaralaštvu. Ocjene o instrumentalnom dijelu njegova opusa u većoj su mjeri pristizale privatnim putovima negoli javnim. To se može poduprijeti iskazom Nikše Njirića zabilježenim u pismu datiranu 14. 10. 1981., u kojemu on Kaplana izvještava o rezultatu ponude *Concertina* Zagrebačkim solistima. »Ninić [Tonko op. a.] je partituru pregledao i ocijenio Vaše djelo serioznim i kvalitetnim, pa bi ga jednom prilikom kasnije mogli uzeti u rad« (sl. 4).

Jedini sveobuhvatniji tekst o Josipu Kaplanu napisao je Andrija Tomašek 1986. godine u čast Kaplanova 75. rođendana i 50. godišnjice njegova rada. Riječ je o izdanju *Josip Kaplan: Skica umjetničkog portreta* čiji je glavni sadržaj notni materijal koji čini izbor iz vokalnih skladbi. Ovaj Tomašekov tekst donosi biografiju i popis djela s naslovima i godinama nastanka. Temelji se na građi iz privatne arhive skladatelja, pisanih dokumenata i razgovora te podataka dobivenih izravno od Kaplana. Knjiga je izišla u izdanju Kulturno-prosvjetnog sabora Hrvatske (Zagreb), Narodnog sveučilišta u Poreču, Centra za kulturu te Kulturno-prosvjetnog društva Ivan Matetić Ronjgov iz Ronjgi. Na predstavljanju knjige u Poreču, muzikolog Tomašek je istaknuo kako je Kaplan »ne samo zborni već i kompozitor instrumentalnih kompozicija, komornih sastava, kompozicija za harmonikaše i tamburaške sastave, te velike orkestre.«¹⁷ Tomašek, dakle, izjednačuje Kaplanov instrumentalni rad s vokalnim radom, čime u stvari izriče tezu posve sukladnu onoj koju nastoji argumentirati i ova rasprava: Kaplanovi dosezi u području instrumentalnoga skladanja nisu ništa manji od onih u vokalnoj sferi.¹⁸ Nova

¹⁷ Citat iz novinskog izreska članka naslovljena »U Poreču predstavljena knjiga o Josipu Kaplanu: Pola stoljeća skladateljskog rada.« Nije bilo moguće saznati o kojim se novinama radi. Izrezak se nalazi u ostavštini.

¹⁸ Recentni uvidi o instrumentalnim djelima govore o Kaplanovim kompozicijsko-tehničkim značajkama i skladateljskom znanju kao vrijednostima »obrazovanja, vlastitih sklonosti i istraživanja, te uzajamnim utjecajima s bliskim onodobnim skladateljima.« Vito BALIĆ: Analiza prvog gudačkog kvarteta i Triptihona Josipa Kaplana, u: Diana GRGURIĆ — Mirna MARIĆ (ur.): *Josip Kaplan zbornik radova*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov« Viškovo, Ronjgi 2012, 160. Premda se radi o svega nekoliko relevantnih analiza instrumentalnih djela, prvi rezultati skreću pažnju na Kaplanove skladateljske postupke kojima »uravnotežuje naoko nespojive elemente u skladnu cjelinu, u djelo respektabilne razine skladateljske tehnike i glazbene energije, djelo koje zasigurno zaslužuje naći se na koncertnom podiju.« Mirjana SIRIŠČEVIĆ: *Introduzione, Passacaglia e Finale*, 117-143.

viđenja Kaplanovih dosega potrebno je, dakle, izgraditi na analizi aspekata ispuštenih iz recepcijskoga horizonta, odnosno njegovom transgresijom i istovremenim osvjetljavanjem »ispuštenog.«¹⁹ Bio je to prvi glas u prilog korigiranju recepcijskih predodžbi o ovome skladatelju, koji je nakon više desetljeća potaknuo i ovaj rad.

IZVORI

Ostavština Josipa Kaplana u posjedu obitelji Kaplan, Lovran.

LITERATURA

- BALIĆ, Vito: Analiza prvog gudačkog kvarteta i Triptihona Josipa Kaplana, u: Diana GRGURIĆ — Mirna MARIĆ (ur.): *Josip Kaplan zbornik radova*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov« Viškovo, Ronjgi 2012, 157-205.
- LEPPERT, Richard: *The Sight of Sound*, University of California Press, London 1993.
- MAN, Paul de: Reading and History, u: J. L. MACHOR — P. GOLDSTEIN (ur.): *Reception Study*, Routledge, New York — London 2001.
- MARIĆ, Mirna: Josip Kaplan i klapska pjesma, u: Vinko TADEJEVIĆ (ur.): *Ivan Matetić Ronjgov : Zbornik 6 : Odjeci glazbene prošlosti*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov« Viškovo, Ronjgi 2002, 225-239.
- MARIĆ, Mirna — GRGURIĆ, Diana: Popis instrumentalnih skladbi Josipa Kaplana iz autorove ostavštine, u: Diana GRGURIĆ — Mirna MARIĆ (ur.): *Josip Kaplan : Zbornik radova*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov« Viškovo, Ronjgi 2012, 207.
- MARTINČEVIĆ-LIPOVČAN, Jagoda: u: *Programska knjižica izdana povodom koncerta Dana hrvatske glazbe u Hrvatskom glazbenom zavodu*, Zagreb 14. 2. 1980.
- NJIRIĆ, Nikša: u: *Bilten Jugoslavenske muzičke tribine*, od 19. ožujka 1974.
- RUCK, Lovorka: Josip Kaplan, profesor riječke glazbene škole, u: Vinko TADEJEVIĆ: (ur.) *Ivan Matetić Ronjgov : Zbornik 6 : Odjeci glazbene prošlosti*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov« Viškovo, Ronjgi 2002, 23-31.
- SIRIŠČEVIĆ, Mirjana: Introduzione, Passacaglia e Finale, u: Diana GRGURIĆ — Mirna MARIĆ (ur.): *Josip Kaplan : Zbornik radova*, Ustanova »Ivan Matetić Ronjgov« Viškovo, Ronjgi 2012, 117-143.
- SMALL, Christopher: *Musicking*, Wesleyan University Press, Middletwon 1998.
- TOMAŠEK, Andrija: *Josip Kaplan. Skica umjetničkog portreta*, Kulturno-prosvjetni savez Hrvatske, Narodno sveučilište Poreč — Centar za kulturu, Kulturno-prosvjetno društvo »Ivan Matetić Ronjgov« — Ronjgi, Zagreb 1986.

¹⁹ Kao što kaže Paul de Man, »tragovi se transgresije nadaju opažaju posredstvom onoga što je ispušteno.« (Paul de MAN: Reading and History, u: J. L. MACHOR i P. GOLDSTEIN (ur.): *Reception Study*, Routledge, New York — London 2001, 328.

Summary

ENQUIRING INTO THE RECEPTION OF JOSIP KAPLAN'S COMPOSITIONS

This article considers Josip Kaplan's composer profile through the reception of his vocal and instrumental pieces. Upon examination of the composer's legacy, it has been established that there is a disproportion between his instrumental corpus and the reception of Kaplan primarily as a vocal composer. Namely, the volume and the diapason of the instrumental corpus support the prominent author's instrumental orientation. Examination of the disproportion imposed the need for a reconstruction of the composer's activities, circumstances, perceptions and attitudes, on the traces of which there are hidden formative forces, which made the instrumental part of Kaplan's music opus less visible than his vocal one, as far as reception was concerned. This paper is based on interpreting the music records of the composer's legacy and it includes textual material, ranging from private correspondence, sheet music and autographs, and his diary, to newspaper articles about the composer's activities. The main objective of this paper is the reinterpretation of Kaplan's composer profile, namely, a reaffirmation of his instrumental pieces within the framework of Croatian musical creativity.